

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИЧНОЇ ОЦІНКИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

METHODICAL APPROACH TO THE DIAGNOSTIC MANAGEMENT ASSESSMENT OF MATERIAL AND TECHNICAL SUPPORT OF AGRICULTURAL SECTOR

УДК 63:332.1

<https://doi.org/10.32843/bses.62-5>

Бухало О.В.

к.е.н., доцент,
член-кореспондент
Академії економічних наук України
Харківський національний аграрний
університет імені В.В. Докучаєва

Білокінь О.П.

аспірант кафедри маркетингу,
підприємництва і організації виробництва
Харківський національний аграрний
університет імені В.В. Докучаєва

Bukhalo Olena

Kharkiv National Agrarian University
named after V.V. Dokuchayev

Bilokin Aleksander

Kharkiv National Agrarian University
named after V.V. Dokuchayev

У статті розглянуто методику оцінювання стану управління матеріально-технічним забезпеченням аграрного сектору. Установлено, що одним із більш адаптованих методів оцінки рівня управління є інтегральний, який передбачає побудову єдиного інтегрального показника та дає змогу об'єднати за назвами, одиницями виміру, значущістю та іншими характеристиками чинників із метою прийняття дієвих управлінських рішень щодо МТЗ в аграрному секторі. Здійснено інтегральне оцінювання у цілому по країні та за її регіонами, а також визначено парадигму його алгоритму. Здійснено порівняння у динаміці усіх регіонів України за рівнем управління МТЗ аграрного сектору через дослідження системи статистичних показників, що характеризують ефективність управління. Так, загальний інтегральний індикатор по Україні знаходиться на середньому рівні управління, що потребує впровадження у систему управління інноваційних інструментів.

Ключові слова: матеріально-технічне забезпечення (МТЗ), управління, аграрний сектор, ефективність, технічні ресурси, оцінка, імплементація.

В статье рассмотрена методика оценки уровня управления материально-техническим обеспечением аграрного сектора. Установлено, что одним из наиболее адаптированных методов оценки уровня управления является интегральный, который предусматривает построение единого интегрального показателя и позволяет объединить по названиям, единицам измерения, значимости и другими характеристикам факторов с целью принятия действенных управленческих решений относительно МТО в аграрном секторе. Проведена интегральная оценка в целом по стране и в ее регионах, а также определена парадигма ее алгоритма. Осуществлено сравнение в динамике всех регионов Украины по уровню управления МТО аграрного сектора путем исследования системы статистических показателей, характеризующих эффективность управления. Так, общий интегральный индикатор по Украине находится на среднем уровне управления, что требует внедрения в систему управления инновационных инструментов.

Ключевые слова: материально-техническое обеспечение (МТО), управление, аграрный сектор, эффективность, технические ресурсы, оценка, имплементация.

The article discusses the method of assessing the state of the agricultural sector logistics. The purpose of the logistics system of the agricultural sector is to create conditions for efficient operation of producers in the industry, as material costs are the most important among the cost items and can reach 60-80% of all costs for production and sales. Despite the large number of developments, today there is no single approach to assessing the management of logistics of the agricultural sector, further study requires evaluation of efficiency on the basis of integrated or combined approaches, taking into account the specifics of the agricultural sector and integrated indicators. It is established that one of the more adapted methods of assessing the level of management is integrated, which involves the construction of a single integrated indicator and allows you to combine the names, units, significance and other characteristics of factors to make effective management decisions on logistics in agricultural sector. An integrated assessment of the whole country and its regions, as well as the paradigm of its algorithm. A comparison is made in the dynamics of all regions of Ukraine on the level of management of logistics of the agricultural sector through a study of the system of statistical indicators that characterize the effectiveness of management. Based on the obtained results, three groups of the level of logistics management of the agricultural sector have been established: low, medium and high. By areas with relatively high logistics management, according to the conducted integral evaluation are: Kiev, Dnipropetrovsk, Poltava, Vinnitsa, Odesa, Kirovograd and Kharkiv region. These regions are characterized by a relatively satisfactory condition of all indicators of integrated assessment. It is established that regions with an average level of logistics management are characterized by a decrease in such an indicator of integrated assessment as the level of its investment in the agricultural sector. Thus, the general integrated indicator for Ukraine is at the middle level of management, which requires the introduction of innovative tools into the management system.

Key words: logistics management, agricultural sector, efficiency, technical resources, assessment, implementation.

Постановка проблеми. Сучасні аспекти глобалізації створюють необхідність формування дієвої стратегії розвитку аграрного сектору економіки. Ефективність будь-якого аграрного виробництва неможлива без достатнього рівня забезпеченості матеріально-технічними ресурсами. Матеріально-технічне забезпечення (МТЗ) є основою функціо-

нування аграрного сектору економіки, що сприяє розвитку та вдосконаленню виробництва в усіх його сферах. Активізація теоретичних положень і практичних прийомів у вирішенні цієї проблеми є одним з основних етапів формування ефективної аграрної політики держави та забезпечення її продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання раціонального функціонування МТЗ аграрного сектору відображено у працях багатьох учених. Значний внесок у вивчення зазначених питань зробили такі науковці, як А. Блоха, І. Бурковський, В. Васильєва, М. Могилова, В. Федоренко та ін. [1–6]. Проте більш глибокого дослідження потребує проблема ефективного управління МТЗ у контексті складників його функціонування.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічного підходу до оцінки рівня управління МТЗ аграрного сектору на основі визначення її алгоритму з обґрунтування системи індикаторів й проведення інтегрального оцінювання по Україні і за її областями.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Метою системи МТЗ аграрного сектору є створення умов для ефективної роботи виробників галузі, оскільки матеріальні витрати є найбільш важливими серед статей витрат і можуть досягати 60–80% усіх витрат на виробництво і реалізацію продукції. Це визначає два основні завдання, які стоять перед МТЗ виробників аграрного сектору [5]:

- забезпечення виробників необхідними матеріальними ресурсами в потрібній кількості й у потрібний час;

- реалізація функцій МТЗ із погляду економічної доцільності та ефективності.

Інформація щодо обсягів потреби і термінів постачання у всіх видах матеріально-технічних ресурсів окремого товаровиробника є важливим чинником, що впливає на результати діяльності та від якого залежить можливість задоволення попиту від виробника в забезпеченні матеріально-технічними ресурсами і надійністю його функціонування. Формування ефективного управління МТЗ виробників аграрного сектору доцільно виконувати поетапно, починаючи із ретельно визначеної методики оцінки та моніторингу стану системи управління МТЗ.

Існуюча різноманітність методів оцінки постійно поповнюється новими, адаптованими як до змін умов управління МТЗ, так і сфер її застосування. Одним із найбільш адаптованих методів оцінки є інтегральний, який передбачає побудову єдиного інтегрального показника, що дає змогу об'єднати за назвами, одиницями виміру, значущістю та іншими характеристиками чинників із метою прийняття дієвих управлінських рішень щодо МТЗ в аграрному секторі [2–6]. Проте, незважаючи на велику кількість напрацювань, сьогодні не існує єдиного підходу до оцінки управління МТЗ аграрного сектору, подальшого вивчення потребують питання оцінки ефективності на підставі комплексного або комбінованого підходів з урахуванням специфіки аграрного сектору та використанням інтегральних індикаторів. У контексті зазначеного та ґрунтуючись на проведених дослідженнях, уважаємо за необхідне визначити доцільність використання інтегральних індикаторів під час оцінювання рівня управління МТЗ аграрного сектору (рис. 1).

Для підтвердження дієвості методичного підходу пропонуємо здійснити інтегральне оцінювання у цілому по всій країні та за регіонами, а також визначити парадигму алгоритму, що забезпечить розуміння тенденції за регіонами та етапи формування індикаторів.

Парадигма оцінки рівня управління МТЗ аграрного сектору кількісно та якісно характеризує тенденції розвитку регіону, визначає вузькі місця, що потребують підвищеного контролю та регулювання. Переваги інтегрального методу оцінювання визначаються відсутністю неоднозначності оцінки впливу чинників і отриманням найбільш точного значення. Моделювання інтегрального показника уможливорює дослідження системи показників, на якій він ґрунтується, а отримані значення викону-

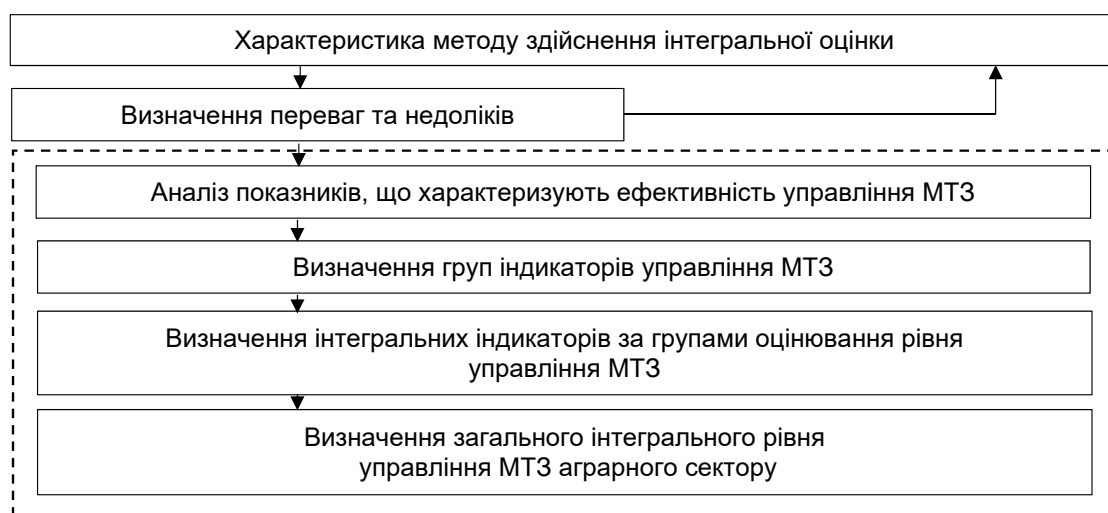

Рис. 1. Парадигма алгоритму інтегральної оцінки рівня управління МТЗ аграрного сектору

Джерело: удосконалено авторами за [6]

ють допоміжну роль визначення характеру змін у результатах господарської та фінансової діяльності підприємств аграрного сектору.

Основними перевагами інтегрального методу оцінки є простота розрахунків, доступність інформації та можливість однозначної інтерпретації отриманих результатів. Серед недоліків, які істотно обмежують сферу його застосування, виділяють такі: складність установа рівня значущості показників, які включено до інтегрального показника ефективності; обов'язкова умова врахування особливостей сфери та галузі функціонування; статичність оцінки та вірогідність результату протягом певного періоду часу; оцінка за певний

період; необхідність визначення еталона та отримання необхідних даних.

Інтегровані індикатори набувають більш широкого поширення під час побудови індексів і рейтингів. Зведення низки показників в єдиний інтегральний показник дає змогу зробити висновок відносно поліпшення (погіршення) рівня регіонів у досліджуваному періоді. Значення, отримані за інтегральним показником, мають орієнтовний характер, який визначає рівень кожного регіону за ефективністю управління МТЗ аграрного сектору в межах показника країни. Виходячи із зазначених обмежень та враховуючи необхідність взаємозв'язку результатів господарської та фінан-

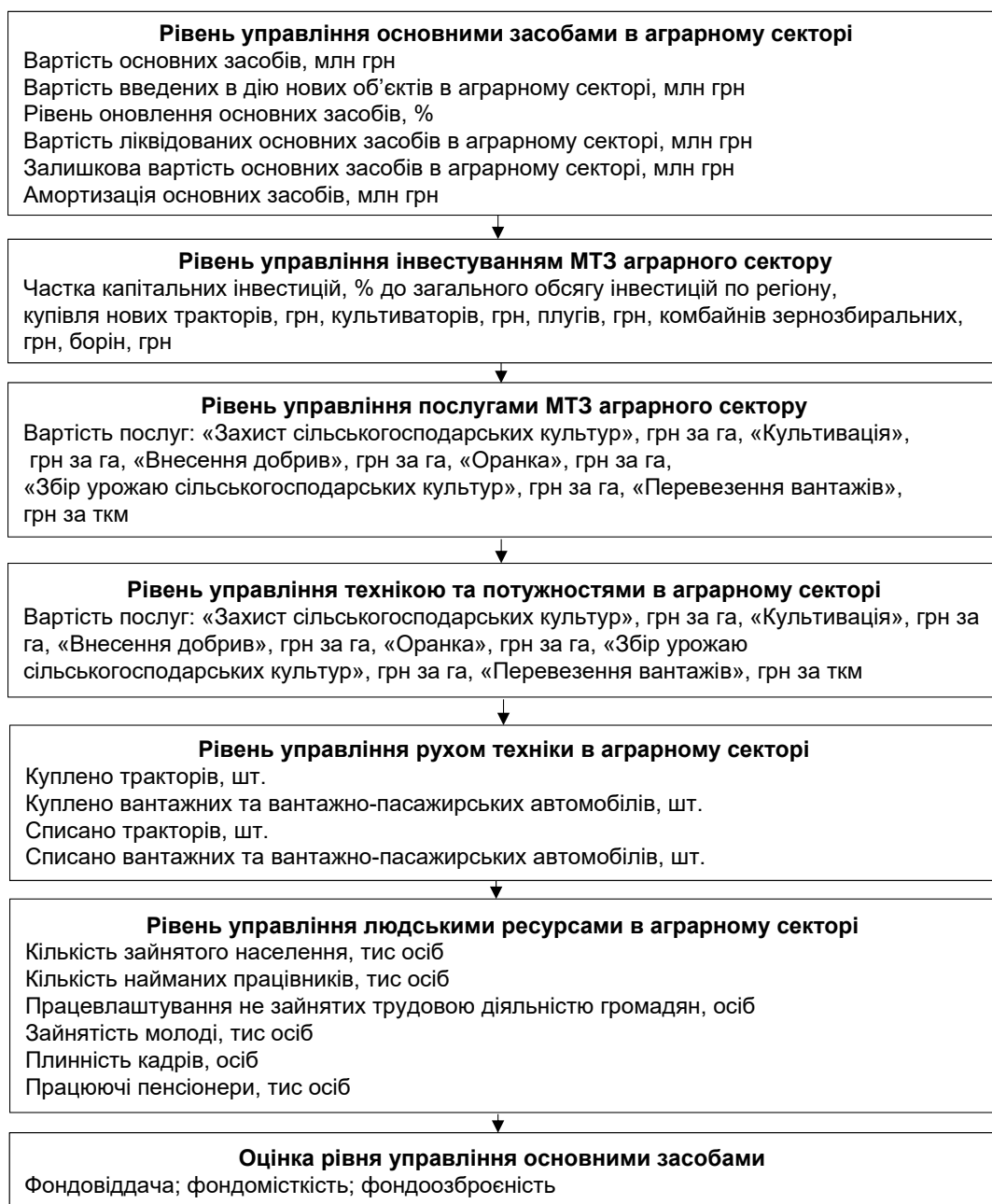

Рис. 2. Архітектура інтегрального оцінювання рівня управління МТЗ аграрного сектору

Джерело: удосконалено авторами

сової діяльності суб'єктів аграрного сектору, вважаємо за необхідне врахування одночасно декількох комплексних показників, які характеризують різні сфери діяльності суб'єктів аграрного сектору.

Відповідно до запропонованої інтегральної оцінки, визначаємо середнє значення по кожній групі індикаторів (ф. 1–3):

Показники розвитку:

$$N = (P - P_{min}) / (P_{max} - P_{min}). \quad (1)$$

Стимулюючи розвиток індикатори:

$$N = (P_{max} - P) / (P_{max} - P_{min}), \quad (2)$$

де N – значення кожного індикатора з групи інтегральної оцінки;

P, P_{max}, P_{min} – поточне, мінімальне та максимальне значення індикатора групи.

Наступним кроком є визначення для кожного регіону в межах групи індикаторів середнього значення інтегрального показника (ф. 3):

$$I_c = (P_i + \dots + P_n) / t, \quad (3)$$

де I_c – середнє значення інтегрального індикатора; P_i, P_n – значення регіону за індикаторами групи; t – кількість індикаторів відповідної групи індикаторів.

Значення інтегрального показника за кожною групою дає змогу здійснити загальну інтегральну оцінку (ф. 4):

$$I = (I_{ci} + \dots + I_{cn}) / t, \quad (4)$$

де I – індикатор інтегральної оцінки; I_{ci}, I_{cn} – сума середніх значень інтегрального індикатора за кожною групою; t – кількість груп індикаторів інтегральної оцінки.

Метою запропонованої інтегральної оцінки є порівняння у динаміці усіх регіонів України за рівнем управління МТЗ аграрного сектору. Інтегральний індикатор визначає рівень управління МТЗ за регіонами через дослідження системи статистичних показників, що характеризують ефективність управління.

Таким чином, у процесі дослідження під час інтегрального оцінювання рівня управління МТЗ аграрного сектору нами здійснено обґрунтування системи індикаторів, за якими здійснено оцінювання результатів діяльності регіонів у межах МТЗ, сформовано матрицю первинних значень, що характеризують діяльність регіонів окремо (рис. 2).

Інтегральне оцінювання рівня управління МТЗ аграрного сектору визначає диференціацію областей України за більшістю досліджуваних індикаторів (рис. 3).

Загальний інтегральний індикатор по Україні знаходиться на середньому рівні управління – 0,41. Так, чим вищий індикатор інтегральної оцінки, тим вищий рівень управління МТЗ аграрного сек-

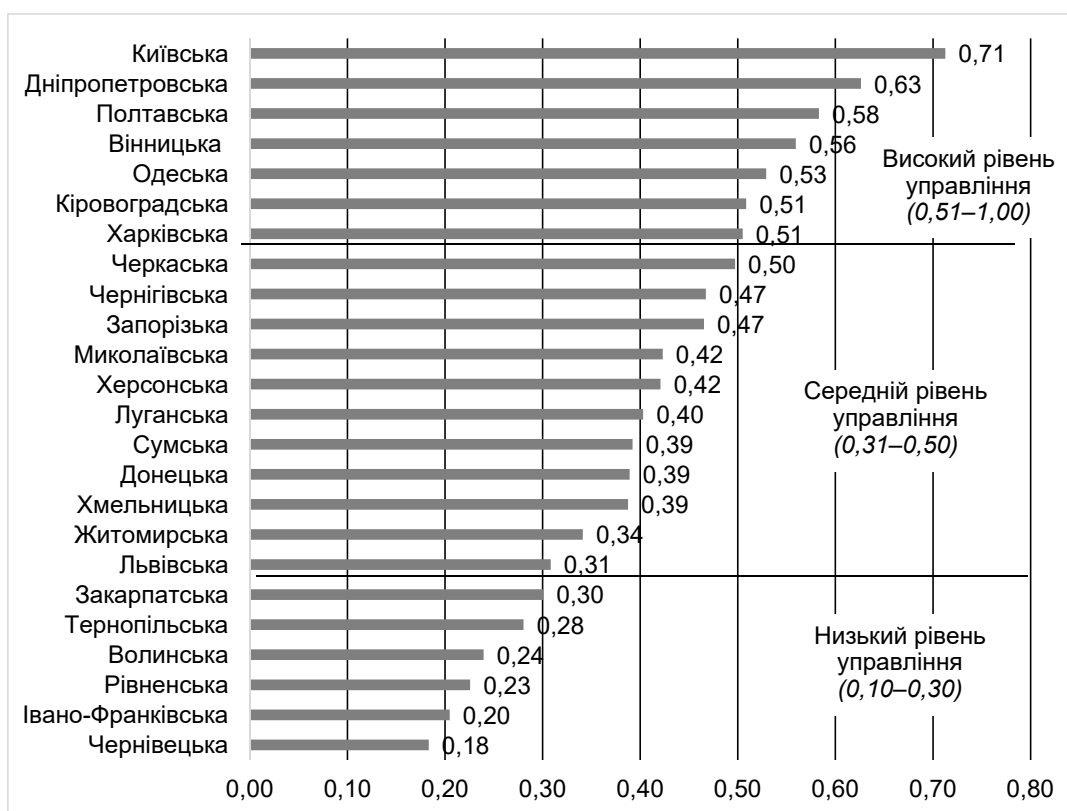

Рис. 3. Інтегральний індекс рівня управління МТЗ аграрного сектору за областями України у 2019 р.

Джерело: складено авторами за офіційними даними Державної служби статистики України та власними розрахунками

тору досліджуваного регіону [5]. Отже, на основі отриманих результатів встановлено три групи рівня управління МТЗ аграрного сектору: низький (0,10–0,30); середній (0,31–0,50); високий (0,51–1,00), що визначають також і ступінь використання матеріально-технічної бази в межах МТЗ, який характеризується диференційованістю за регіонами, що потребує розроблення заходів державного регуляторного впливу.

До областей із відносно високим рівнем управління МТЗ, відповідно до проведеного інтегрального оцінювання, належать Київська (0,71), Дніпропетровська (0,63), Полтавська (0,58), Вінницька (0,56), Одеська (0,53), Кіровоградська (0,51) та Харківська (0,51). Наведеним областям властивий відносно задовільний стан усіх індикаторів інтегральної оцінки. Проте вважаємо за доцільне зазначити, що деякі фактори мають особливо негативний вплив, а саме: неефективна амортизаційна система у цілому в країні, неефективна або ж узагалі відсутня цінова політика щодо сільськогосподарської продукції, низький рівень державної підтримки МТЗ аграрного сектору.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з проведених досліджень, можна відзначити, що для областей із низьким рівнем управління МТЗ аграрного сектору відповідно до інтегральної оцінки характерною особливістю є зниження практично всіх індикаторів інтегральної оцінки, зокрема незадовільним є рівень ефективності використання основних засобів, кількісних та якісних індикаторів людських ресурсів, та індикаторів наявності техніки, потужностей у підприємствах аграрного сектору. Області із середнім рівнем управління МТЗ характеризуються зниженням такого індикатора інтегральної оцінки, як рівень інвестування МТЗ аграрного сектору. Наслідком незначного зниження індикаторів є зниження рівня управління МТЗ аграрного сектору в цілому. Проведене інтегральне оцінювання визначає вектори стратегічного розвитку МТЗ аграрного сектору та дає змогу розробляти та імплементувати адаптовану й ефективну політику регулювання рівня управління МТЗ аграрного сектору для кожної області окремо залежно від поточного стану та країни у цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Блоха А.В. Формування адаптивної державної технічної політики для сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2015. № 2. С. 47–80.

2. Бузовський Є.А. Обґрунтування оптимальних пропорцій при оснащенні господарств сільськогосподарськими машинами: навчально-методичний посібник для післядипломної аграрної освіти. Київ, 2012. 69 с.

3. Бурковський І.Д., Кареба М.І. Шляхи поліпшення технічного оснащення аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2010. № 4. С. 92–96.

4. Васильєва В.Г. Проблеми технічного та технологічного переоснащення агропромислового комплексу. *Економіка, фінанси, право*. 2014. № 3. С. 12.

5. Могилова М.М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 404 с.

6. Федоренко В.Ф., Хлепотько М.Н. Аналіз якості сільськогосподарської техніки. *Техніка і обслуговування для села*. 2014. № 1. С. 2–5.

7. Чаюн І.О., Бондар І.Ю. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства: навчальний посібник. Київ, 2002. 111 с.

REFERENCES:

1. Bloha A.V. (2015) Formuvannia adaptivnoi derzhavnoi tekhnichnoi polityky dlia silskohospodarskykh pidpriemstv [Formation of adaptive state technical policy for agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 47–80. (in Ukrainian)

2. Buzovskij E.A. (2012) Obgruntuvannya optimalnih proporcij pri osnashchenni gospodarstv silskogospodarskimi mashinami [Substantiation of optimal proportions when equipping farms with agricultural machinery]. Kyiv.

3. Burkovskij I.D., Kareba M.I. (2010) Shlyahi polipshennya tekhnichnogo osnashchennya agrarnih pidpriemstv [Ways to improve the technical equipment of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 92–96.

4. Vasileva V.G. (2014) Problemi tekhnichnogo ta tehnologichnogo pereosnashchennya agropromislovogo kompleksu [Problems of technical and technological re-equipment of the agro-industrial complex]. *Ekonomika, finansy, pravo*, vol. 3, pp. 12–14.

5. Mogilova M.M. (2016) Osnovni zasobi silskogospodarskikh pidpriemstv: stan, ocinka, vidtvorennia [Fixed assets of agricultural enterprises: condition, assessment, reproduction]. Kyiv: NNC «IAE». (in Ukrainian)

6. Fedorenko V.F., Hlepitko M.N. (2014) Analiz kachestva sel'skohozyajstvennoj tekhniki [Analysis of the quality of agricultural machinery]. *Tekhnika i oborudovanie dlya sela*, vol. 1, pp. 2–5.

7. Chayun I.O., Bondar I.Y. (2002) Upravlinnya materialno-tekhnichnim zabezpechenniam pidpriemstva [Management of material and technical safety of the enterprise]. Kyiv.